

БЛІЦ-ГРА ЯК ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З МАЙБУТНІМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті запропоновано оригінальний адаптований варіант використання відомої гри Едварда де Боно “Шість капелюшків мислення”. Розроблений підхід до організації практичного заняття зі студентами – майбутніми вихователями дітей дошкільного віку – дає позитивний результат за умови чіткого дотримання інструкції викладачем.

Ключові слова: гра, підготовка, майбутні вихователі.

Дидактичні закономірності як універсальні явища є методологічними основами розвитку педагогіки вищої школи. У контексті нашого дослідження важливе значення має, насамперед, “закономірність взаємозв’язків у реальному житті” [2, с. 22]: взаємозв’язок суб’єктивних потреб майбутніх спеціалістів з об’єктивними актуальними й перспективними вимогами ринку праці, взаємозв’язок інтеграційних процесів системи вищої освіти та автономії закладів освіти, взаємозв’язок колективної навчальної діяльності студентів і індивідуальної діяльності окремого студента, взаємозв’язок індивідуальної, самостійної роботи з аудиторною роботою студента, взаємозв’язок вимог курсової системи навчання та індивідуальних потреб студентів у побудові власних траєкторій опанування навчальних дисциплін тощо. Проблеми якісної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (далі – ДНЗ) до професійної діяльності завжди були актуальні, проте, якщо теоретичні підходи вже більш-менш висвітлено в дослідженнях сучасних авторів, то практичну складову майже не розроблено. Саме з цих причин є необхідність розробки нових методичних підходів, що, з одного боку, дадуть змогу подолати відсутність спряженості в організації навчання окремих дисциплін, а з іншого – забезпечити єдність цих методичних підходів у змістовній та виховній лінії у процесі підготовки майбутніх вихователів.

Діяльнісний підхід як дидактичний принцип вимагає на кожному етапі навчання у ВНЗ з’ясування та встановлення провідних пріоритетів у різноманітних видах діяльності студентів, урахування наявності різних рівнів одного й того самого виду діяльності для конкретних студентів. “Навчання через діяльність, як добре продуману та організовану сукупність дій, складається як основа системи та структури процесу” [2, с. 13]. Оригінальну концепцію навчальної діяльності запропонував В.В. Давидов. У процесі навчальної діяльності людина відтворює не тільки знання та вміння, а й саму здатність учитися, що виникла на певному етапі розвитку суспільства. Головним результатом навчальної діяльності у власному розумінні слова є формування в студента теоретичної свідомості й мислення. Саме від сформованості теоретичного мислення, що приходить на зміну мисленню емпіричному, залежить характер усіх знань, які здобуваються в ході подальшого навчання [3]. За визначенням І.І. Ільєсова, діяльність навчання є самозмінною, саморозвитком суб’єкта, перетворенням його з того, хто не володів певними знаннями, вміннями, навичками, у того, хто ними оволодів [4]. Провідні

вітчизняні та зарубіжні науковці присвятили свої праці психолого-педагогічним особливостям організації навчання у вищих закладах, а саме: А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, Е.В. Бондаревська, Н.П. Волкова, Б.Л. Вульфсон, В.М. Галузинський, С.У. Гончаренко, Д. Дьюї, М.Б. Євтух, І.О. Зимня, С.І. Змейов, Б.І. Коротяєв, О.М. Леонтьєв, В.О. Михайловський, Н.Г. Ничкало, З.І. Слєпкань, О.М. Спірін, Л.О. Хоміч та ін.; дидактичним основам розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій: І.І. Бабин, В.П. Безпалько, В.І. Бондар, О.С. Гохберг, Р.С. Гуревич, А.М. Гуржій, М.І. Жалдак, Л.М. Журавська, А.С. Нісімчук, Р. Патора, О.М. Пехота, І.Ф. Прокопенко, Л.П. Пуховська, П.І. Іскорський, С.О. Сисоєва, О.В. Співаковський, Ф.О. Фрадкін, А.В. Хуторський, І.С. Якиманська та ін. Однак проблему навчання майбутніх вихователів у вітчизняній вищій школі висвітлено недостатньо, цілеспрямовані дослідження лише розпочинаються.

Мета статті – висвітлити досвід організації та проведення практичних занять із майбутніми вихователями ДНЗ на прикладі бліц-гри “Сім капелюшків мислення”.

У практиці підготовки майбутніх вихователів разом із лекціями й семінарськими широко використовують практичні заняття в різних формах відповідно до специфічних особливостей викладання навчальних дисциплін. Термін “практичні заняття” часто надто широко тлумачать, розуміючи під ним усі заняття, проведені під керівництвом викладача й спрямовані на поглиблення науково-теоретичних знань і оволодіння певними методами роботи за тією чи іншою дисципліною навчального плану. До практичних занять із майбутніми вихователями ми відносимо не тільки вправи на вирішення завдань за загальнонауковими дисциплінами, а й заняття з психолого-педагогічних дисциплін. Практичні заняття є методом репродуктивного навчання, що забезпечує зв’язок теорії і практики, який сприяє виробленню в майбутніх вихователів умінь і навичок застосування знань, отриманих на лекціях і в ході самостійної роботи.

Метою практичних занять є: допомогти майбутнім вихователям систематизувати, закріпити й поглибити знання теоретичного характеру; навчити студентів бакалавріату прийомів вирішення практичних завдань, сприяти оволодінню навичками та вміннями виконання різних видів завдань; навчити їх працювати з книгою, документацією й схемами, користуватися довідковою та науковою літературою тощо; формувати вміння в майбутніх вихователів навчатися самостійно, тобто опановувати методи, способи й прийоми самонавчання, саморозвитку та самоконтролю.

Підготовка викладача до проведення практичного заняття охоплює: добір запитань, що контролюють знання й розуміння майбутніми вихователями теоретичного матеріалу, який було викладено на лекціях і вивчено ними самостійно; добір матеріалу для прикладів і вправ; підготовку висновків з вирішеного завдання, прикладів з практики, де зустрічаються завдання подібного виду, підсумкового виступу; розподіл часу, відведеного на заняття, на вирішення кожного завдання; добір ілюстративного матеріалу (плакатів, схем), необхідного для вирішення завдань, продумування розташування малюнків і записів на дошці, а також різних демонстрацій тощо. Практичне заняття проводять, як правило, з навчальною групою, тому план на його проведення може й повинен враховувати індивідуальні особливості майбутніх вихователів конкретної групи. На нашу думку, інтегрування традиційних форм роботи зі студентами бакалавріату з інтер-

активними допомагає більш активно впроваджувати нові й новітні технології освіти, підвищувати професійну компетенцію кожного педагога.

Активні та інтерактивні моделі навчання базуються на впровадженні в процес навчання інноваційних методів, як-от: проблемний виклад, презентація, дискусія, кейс-стаді, робота в групах, мозковий штурм, критичного мислення, вікторина, міні-дослідження, ділова та рольова ігри, бліц-опитування, метод анкетування тощо. Сам процес передачі інформації побудовано на принципі взаємодії викладача і студента.

Визначимося, що “інтерактивне навчання” – це технології навчання, які дають можливість студентам та сприяють спільно, взаємно, обопільно та разом, жваво, енергійно й рухливо працювати під час навчального процесу. Основними критеріями інтерактивної моделі навчання є: можливість неформальній дискусії при вільному викладі матеріалу, менша кількість традиційних за формою проведення лекцій, але більша – активних та інтерактивних форм проведення семінарів, ініціатива студентів, наявність групових завдань, що вимагають колективних зусиль, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт тощо. Завдання інтерактивного навчання можна згрупувати таким чином: підвищити інтерес майбутніх вихователів до дисципліни, що вивчається; наблизити навчання до практики повсякденного життя (шляхом формування навичок ефективної комунікації, адаптації до мінливих умов життя, вироблення навичок урегулювання конфліктів); навчити прийомів отримання нового знання.

Далі пропонуємо адаптовану нами технологію досить відомого ігротерапевтичного практикуму, автором якого є Едвард де Боно, відомий як дослідник механізмів творчості [1, с. 5]. Саме Едвард де Боно розробив свого часу метод, який допомагає в навчанні дітей і дорослих, учнів і студентів. Автор назвав свою працю “Шість капелюхів мислення”. Тим не менше, практика активного використання запропонованого методу в роботі зі студентами бакалаврату довела необхідність її адаптування до умов, у яких працюють сучасні педагоги ДНЗ.

Едвард де Боно широко відомий як провідний фахівець у галузі розвитку мислення. Учений ввів в обіг поняття “латеральне мислення” (1967) – евристика у вирішенні проблем, якщо індивід намагається розглянути проблему з різних позицій, а не намагається вирішити одним способом. Едвард де Боно розробив систему наукових методів розвитку в людини здібностей до активного творчого пошуку, які він називає “виваженим мисленням”. Автором написано сорок п’ять книг, які перекладено на 27 мов світу. Саме він увів у практичну роботу термін “думки-капелюшки”, які допомагають змінити образ думок. Мета цього методу – розкладання нашого мислення на складові, виділення в них шести основних типів, надання людині можливості в конкретний момент свідомо звертатися до обраного типу мислення, а не використовувати їх одночасно.

Позитивними якостями використання методу “Шести капелюхів мислення” Едварда де Боно є таке: надання реальної можливості зіграти чиюсь роль; можливість керувати своєю увагою, дійти згоди з партнером, визначити правила гри тощо [1].

Концепцію шести “думок-капелюшків” спрямовано на вирішення двох основних завдань: забезпечити людині можливість “побороти розгардіяш у мисленні”; удосконалити процес мислення. Готуючи розробку цієї гри, ми дійшли висновку, що необхідно використати ще один капелюшок для керівника гри,

яким буде викладач дисципліни. Зазначимо, що логічно бліц-гру проводити після розбору навчального кейса за темою майбутньої гри. Отже, у нашій інтерпретації – це бліц-гра “Сім капелюшків мислення”, з додатковим кольором капелюшка й роллю для керівника гри, який теж може бути активним учасником (або спостерігачем залежно від ситуації).

Уточнимо деякі суттєві моменти щодо організації та проведення цієї гри під час практичного заняття зі студентами – майбутніми вихователями. Бліц (від німецького Blitz – блискавка; блискавична гра) – гра, де на обдумування ходів студентам відводиться обмежений час; проводиться за певними правилами, крім декількох, зумовлених специфікою. У бліц-грі “Сім капелюшків” передбачено незвичне завдання – висловити не свою думку, а можливий хід думок людини, яка “тут і зараз” володіє цим кольором капелюшка. Саме в цьому полягає “надзавдання” гри, яку ми пропонуємо для використання в процесі підготовки фахівців педагогічного профілю. Авторський досвід роботи зі студентами бакалаврату доводить, що для бліц-гри слід пропонувати гострі дискусійні педагогічні ситуації, які необхідно не просто “проговорити”, а знайти компромісне вирішення цієї проблеми. Дозволимо собі уточнення: без попередньої інформаційної підготовки така гра буде нагадувати дискусію, досить емоційну за формою, але неглибоку за змістом. Найбільш важливим результатом запропонованої бліц-гри буде формування здатності об’єктивно оцінювати явища навколишнього середовища, моделювати різноманітні ситуації, а також складати прогноз їх розвитку. Отже, студенти “отримують” свій капелюшок за жеребкуванням і добирають собі команду.

Основні моменти такі: білий капелюшок – це збір фактів, цифр, безцінна інформація, статистика; чорний капелюшок – критичне мислення; жовтий капелюшок – оптимістичне мислення; червоний капелюшок – емоційне мислення; зелений капелюшок – творче, креативне мислення; синій капелюшок – продуктивне управління процесом мислення.

Останній капелюшок ми пропонуємо вибрати коричневого кольору для керівника (викладача) гри, оскільки цей колір (і всі його відтінки – колір землі) вважають найкращим ті, хто твердо й упевнено став на ноги. Люди, які відчувають потяг до нього, цінують традиції, сім’ю. Отже, той, хто буде керувати бліц-грую, перш за все, повинен знати психологію роботи з групою студентів, уміти знаходити “обхідні шляхи”, вести дискусію та вміти її завершити. Нагадаємо, що керівнику гри не можна переходити на монолог, оскільки бліц-гра від цього багато втратить, а діалог завжди продуктивніше, ніж монолог, особливо, якщо власник коричневого капелюшка вміє використовувати метод Сократа. Зауважимо, що використання методу Сократа саме для проведення такого типу ігор зі студентами буде найбільш ефективним, тому що необхідно думку, яку висловлюють гравці, “розчленувати” на маленькі ланцюжки, а потім будь-яку запропонувати у формі запитання, яке вже передбачає коротку, просту й найголовніше – передбачувану відповідь. На нашу думку, саме цього повинен досягти керівник гри, тобто перехопити ініціативу та пожвавити гру.

Позитивною якістю методу Сократа є те, що викладач дисципліни може утримувати увагу всіх учасників, не давати можливості відволікатися, стежить за логікою гри, а найголовніше – підводить власників капелюшків до самостійних висновків тощо. Запропонуємо декілька тем для бліц-гри “Сім капелюшків мислення”, які в практиці нашої роботи виявилися найбільш ефективними: “Деадаптація

дитини дошкільного віку: важковиховуваність чи поведінка дитини-індиго”? “Інноваційні процеси в дошкільній освіті: реалія чи утопія?”, “Пізнавальні здібності дитини: інтелектуальна перевантаження або затримка розвитку?” тощо.

Отже, ми запропонували лише каркас бліц-гри для майбутніх вихователів “Сім капелюшків мислення”, який можна змінювати, конструювати залежно від потреб певної дисципліни, завдань тощо.

Тим не менше, нагадаємо, що є і правила цієї гри, які ми вдосконалили під час відпрацювання бліц-ігор. По-перше, існує певний порядок “примірювання” капелюшків. Пропонуємо починати завжди з білого капелюшка, власник (або власники) якого завжди пропонує лише послідовність подій, “голі” факти (можна використати дані, що були в навчальному кейсі). Так, для розгортання теми щодо дезадаптації дітей дошкільного віку ми запропонувати декілька цифр, які свідчили про кількість такої категорії дітей, визначення дефініцій статті тощо. На противагу цим даним, як правило, полярні статистичні дані (обов’язково підкріплені фактами, що опубліковані в журналах, монографіях) спонукають до висловлювань “власників капелюшків”, особливо – чорного. Зауважимо, що авторська практика проведення таких бліц-ігор засвідчує необхідність жорсткого контролю з боку викладача (“коричневий капелюшок”) за послідовністю ведення полілогу. В жодному разі не слід надавати слово власнику чорного капелюшка, оскільки після “вибуху чорних емоцій” досить важко відновити сприятливі умови для конструктивного вирішення проблеми.

По-друге, пропонуємо таку послідовність надання слова власникам капелюшків: перший – білий капелюшок, останній – синій (мудрість, позитивні висновки із ситуації). За чорним капелюшком обов’язково має висловитися власник жовтого (інтелігентність, конструктивізм). У будь-якому разі, керівник бліц-гри повинен “іти від групи студентів”, з якою він працює, тому послідовність висловлювань власників капелюшків може бути щоразу іншою, але перший і останній завжди білий і синій.

Готуючи бліц-гру зі студентами, ми завжди нагадували викладачам, що їхня поведінка має бути нейтральною, незалежною, без оціночних інтонацій, тому завдання досить важливе – допомогти учасникам гри побачити ситуацію з іншого боку, виокремити в ній не тільки негативне, а й позитивне, зробити висновки. Можна також запропонувати організаторам такої бліц-гри призначити два-три незалежних експерта, які будуть фіксувати конструктивні пропозиції, зауваження тощо, заради подальшого обговорення. Ми пропонуємо також завершувати гру підбиттям підсумків, оголошенням найбільш реальних конструктивних пропозицій учасників гри, можливо, оцінюванням внеску кожного студента в розгортання гри та оцінюванням використаних знань та вмій під час дискусії.

Одним з варіантів бліц-гри “Сім капелюшків мислення” може бути зміна капелюшків – один і той самий учасник “приміряє” на себе різного кольору капелюшки і, відповідно, різні способи мислення. Зауважимо, що такий варіант найбільш продуктивним буде за умов роботи з невеликою групою учасників, наприклад, із магістрантами (7–9 осіб).

Висновки. Ми запропонували один із варіантів бліц-гри як адаптованого практикуму, тим не менше зазначимо, що організація практичної роботи зі студентами бакалаврату передбачає досить значну розбіжність у сценаріях реалізації такої форми проведення гри. На нашу думку, причиною невдач може бути

недостатня компетентність гравців (власників капелюшків), необізнаність, незнання проблеми, яка запропонована для обговорення. Тому найбільш вдалим буде проведення такого типу бліц-ігор після теоретичних семінарів, колоквиумів тощо. Разом із тим можна запропонувати попередню підготовку студентів (керівників мікрогруп – майбутніх “власників капелюшків”), які будуть “вести” свою групу до запланованого результату. Бажано, щоб члени групи не знали про підготовлених гравців, тоді емоційність гри буде досить напруженою, а результативність використаних теоретичних знань високою.

Організація й проведення таких ігор для майбутніх вихователів латентно впливає на формування комунікативної компетенції учасників гри, а також дає можливість викладачеві психолого-педагогічних дисциплін вирішити навчальні завдання: з'ясувати особистісні характеристики мовлення майбутніх педагогів; продовжувати формування студентського колективу, створення психологічної установки. На нашу думку, ще одним важливим позитивним моментом для керівника бліц-гри є його особиста адаптація до форм інтерактивного навчання, можливість ще раз переконатися на практиці у своїх комунікативних здібностях.

Список використаної літератури

1. Боно Э. Шесть шляп мышления : пер. с англ. / Э. Боно. – Мн. : Попурри, 2006. – 208 с.
2. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія : навчальний посібник / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.
3. Давыдов В.В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования / В.В. Давыдов // Вопросы психологии. – 1991. – № 6. – С. 5–14.
4. Ильясов И.И. Структура процесса учения / И.И. Ильясов. – М. : Наука, 1986. – С. 19–134.
5. Пришепа Т.А. Шесть шляп мышления: технология разработки и оценки инновационных идей при обучении школьников проектированию [Электронный ресурс] / Т.А. Пришепа // Эйдос.Ру : интернет-журнал. – 2007. – 30 сентября. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-19.htm>.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013.

Зданевич Л.В. Блиц-игра как форма проведения практического занятия с будущими воспитателями дошкольных учебных заведений

В статье предлагается оригинальный адаптированный вариант использования известной игры Эдварда де Боно “Шесть шляп мышления”. Разработанный подход к организации практического занятия со студентами – будущими воспитателями детей дошкольного возраста – даёт положительный результат при условии чёткого соблюдения инструкции преподавателем.

Ключевые слова: *игра, подготовка, будущие воспитатели.*

Zdanevich L. Blitz game as a form of practical training to future teachers of preschool education

In the article the author of an original adaptation of the famous game of Edward de Bono's “Six Thinking Hats”. Developed a practical approach to training students – future teachers of preschool children – a positive result with a clear respect for teacher instruction.

Key words: *game, training, future teachers.*